Цана асобнага нумару 20 гр.

Przesyłka opłacona ryczałtem.

№ 39 (186) Вільня, Пятніца 30 лістапада 1928 г. Год IV.

СЯЛЯНСКАЯ НІВА

Няхай жыве Беларускі Народ!

Зямля сялянству бяз выкупу!

АДРЭС РЭДАКЦЫІ І АДМІНІСТРАЦЫІ:
Вільня, Вострабрамская вул. № 8, кв. 1.
(Wilno, ulica Ostrobramska Nr. 8, m. 1).
Рэдакцыя адчынена штодня ад 9 да 3 гадз. апрача сьвята.
Рэдактар прыймае ад 12-ай да 2-ой гадзіны.

Орган Беларускага Сялянскага Саюзу.
Беларуская палітычная, грамадзкая, літэратурная і гаспадарчая газэта.
— ВЫХОДЗЕ Ў СЕРАДУ І СУБОТУ. —

ПАДПІСКА:
На адзін месяц — 1 злоты, на тры месяцы — 3 зл., на шэсьць месяцаў — 4 зл., на год — 8 зл.
Для заграніцы удвая даражэй.
Аплата надрукаванага залежыць ад Рэдакцыі.

Пагляд наўкола сябе.

Зусім яшчэ нядаўна, некаторыя народы сьвяткавалі дзесятыя ўгодкі сваей дзяржаўнай незалежнасьці. У пераважнай большасьці адносіліся мы, Беларусы да ўсіх гэтых сьвяткаваньняў, нэйтральна. Але-ж цяпер, калі сьвяткаваньні закончыліся, дык будзе не безкарысна і нам заглянуць на тых, хто сьвяткаваў і зрабіць для сябе вывады, а праявы і абставіны паўстаньня іх незалежнасьці памерыць на свой аршын.

Дзеля гэтага самага хочацца прытачыць гэтакіх вось некалькі радкоў з прамовы маршалка сойму Дашынскага.

„Незалежная Польшча паўстала з крывавых апараў сусьветнай вайны...

„Толькі сьвятовай меры страхатлівае патрасеньне, якое выявіла пад канчатак усе адзнакі рэвалюцыі магло разьбіць магутныя муры нявольніцтва жывога народу, на зямлі катарага загаспадараваліся, здавалася надоўга, тры найвялікшыя дзяржавы...

„На трэцім годзе вайны коаліцыя паставіла справу Польшчы, аднэй з мэтаў вайны. Пад канец сусьветнай вайны зьявілася магутная, найпрыгажэйшая асоба прэзыдэнта Вільсона. „Прэзыдэнт Вільсон паставіў справу Польшчы, як незалежнае дзяржавы з доступам да мора.

„За яго становішча ў справе Польшчы ўдзячнасьць польскіх душ будзе акружаць імя Вільсона на векі.

„Аднак-жа не паддамося засьляпеньню, што мы атрымалі Польшчу дарма. *Не замыкаймо вачэй на ўласны адраджэнскі рух. Чужыя арміі не маглі-б паклікаць да дзяржаўнага жыцьця народу-трупа, таго народу, каторы ня мае ў сабе жаданьня вольнага жыцьця, свабоды і незалежнасьці*".

Гэтыя словы зьяўляюцца вельмі характэрнымі, цікавымі і павучальнымі. Бо-ж трэба прызнаць: толькі дзеля таго, што палякі былі жывым народам, яны выкарысталі спрыяючыя абставіны і стварылі сваю незалежную дзяржаву вызваліўшы яе з пад трох чужацкіх панаваньняў. Мы-ж, Беларусы гэтага зрабіць не маглі, нашу Бацькаўшчыну падзялілі на чатыры кавалкі толькі таму, што мы ў той час былі народам—трупам; як народ, як нацыя ў той час, калі іншыя здабывалі сабе незалежнасьць, пераважаючая ў некалькі разоў большасьць з нас была асобамі без сьвядомае прыналежнасьці да нацыі: мы былі ня людзі, а — чалавекі. Вось чаму мы ня толькі што не здабылі незалежнасьці, а, наадварот, не маглі нават астацца пад чужым панаваньнем у суцэльнасьці.

Цяпер, калі мінула дзесяць гадоў з таго часу, як мы апынуліся ў новым палажэньні, мы можам зразумець сутнасьць гэтага палажэньня і прысьці да пераканаўня, што калі-б мы былі не падзеленымі, дык наша доля была-б іншаю: нават пад чужым панаваньнем мы вялікшаю грамадою пакіравалі-б свой лёс да лепшага. Вялікшаю грамадою мы выяўлялі-б значную сілу, з сілаю-ж кожны лічыцца.

Балянсуючы-ж усё вышэй напісанае, трэба адзначыць, што Беларусь апунулася ў сучасным падзеле і палажэньні толькі таму, што мы Беларусы, у часе спрыяючым нам, будучы народам—трупам, не зьяўлялі сілу; з намі ніхто не лічыўся: пратэсты і заявы невялічкае групы Беларусаў ня мелі значэньня, бо яны апіраліся не на народ, а выключна на сябе самых. Дык і нядзіва, што на канчатку сталі яны толькі прыладаю ў руках чужынцаў, хто-ж ухіліўся ад гэтага, апунуўся за межамі краю, на выгнаньні.

З гэтых ужо некалькі слоў можна ўвідзець, што быў час калі ў нас Беларусаў ня было нацыянальнай сьведамасьці. А ці ёсьць яна цяпер?—У поўным значэньні гэтага слова: няма.

Перадусім: ёсьць шмат такіх, якія ня прызнаюць сябе тым, чым ёсьць у запраўднасьці. Пасьля: ёсьць такія, у якіх сьведамасьць нацыянальнай прыналежнасьці, толькі ў пачаткавай форме. Яшчэ: ёсьць такія, якія пранікнуліся нейкімі пабочнымі праявамі і на справу нацыянальнай прыналежнасьці не зьвяртаюць увагі. На астатак: ёсьць ужо і гэткія, якія за нацыянальную справу ўцярпелі, ёсьць і такія, якія гатовы ўцярпець, але-ж не змыліць са свайго шляху. Гэта асабліва прыемна, пацешна і радасна...

А яшчэ больш радасна і таму, што гэтых з кожным днём становіцца балей і балей... Радасна, што нацыянальная сьведамасьць расьце, што Беларускі Народ з трупа становіцца—жывым народам. Радасна што гэтая жывая маса павялічваецца лічбова ахапляючы ўсе этнаграфічныя беларускія землі.

Прамова пасла Ярэміча.

На паседжаньні сойму 13 г. лістапада с. г.

(Паводле стэнаграмы).

Высокая палата! Мне, як прадстаўніку Беларускага Народу прыходзіцца браць удзел у дэбатах над бюджэтам на працягу некалькі гадоў. Калі пераглядзець усе прамовы прадстаўнікоў ці то беларускай, ці украінскай ці нават нямецкай ці жыдоўскай нацыянальнай меншасьці, дык прамовы тыя будуць амаль—што аналягічнымі (падобнымі адна да другой).

Розьніца выяўляецца толькі ў ілюстрацыях, а таксама часам у тэмпэрамэнце прамоўцаў; але-ж заканчэньне заўсёды было аднолькавае: галасуем проці бюджэту. Мне здаецца, што віна гэтага ня ёсьць на баку прадстаўнікоў нацыянальных меншасьцяў. Калі перад—маёвыя ўрады займалі выразнае становішча ў справе меншасьцяў, якое выяўлялася ў тым, што не прызнаваліся ніякія аспірацыі нацыянальных меншасьцяў, дык і палітыка перадмаёвых урадаў ішла ў кірунку непашанаваньня элемэнтарных правоў нац. меншасьцяў, у зьніштажэньні ўсякага роду культурнага, а таксама і палітычнага жыцьця.

Прышоў урад пасьля-маёвы, які назваў сябе ўрадам жалезнае рукі, аб якім амаль-што ўся польская прэса, а тым-больш блізкая да ўраду крычыць: чаго хочаце нацыянальныя меншасьці? На чале ўраду стаіць марш. Пілсудскі, а ён крыўдзіць нацыянальныя меншасьці ня будзе, бо-ж гэта ня хто іншы, а ён выдаваў адозвы „аб нашай і вашай вольнасьці", і ня хто іншы, а марш. Пілсудскі, меў фэдэралістычныя аспірацыі!... Але, гэта былі часы, толькі цяпер ужо мінулі!

Прыглядзьмося-ж да шэрага штодзеннага жыцьця і да ураду марш. Пілсудскага! Маю адвагу сцьвердзіць, што сучасны урад па-першае—ня мае ніякае праграмы, а па-другое—ідзе тою самаю дарогаю, як і папярэднія ўрады, і можна сказаць, што яшчэ мацнейшаю рукою зьніштажае ўсякі рух і ўсякія праявы ці то культурнага ці палітычнага жыцьця нацыянальных меншасьцяў, а тым больш — Беларускага Народу.

Сучасны ўрад прадстаўляе справу гэтак, што, як-бы ў Польшчы не існавала пытаньне нацыянальных меншасьцяў. Урад проста-такі баіцца ўзяцца за вырашэньне гэтага пытаньня. Аднак-жа падышоў найвышэйшы час, каб урад сказаў, што для нас—вольно, настаў найвышэйшы час, каб урад сказаў, што мы Беларусы маем, ня толькі абавязкі, але-ж і правы, бо да сёньняшняга дня мы ніякіх правоў ня мелі. Затое, што сёньня вольно, дык заўтра—цяжкі вастрог!

Чулі мы, што п. пас. Марэк у сваей прамове вельмі цешыўся, бо ў 1929-30 бюджэтным годзе ёсьць найвялікшы бюджэт польскае дзяржавы за час дзесяці-годзьдзя; цешыўся, што павялічэньне бюджэту ідзе гэтак хутка наперад. Няхай-жа будзе вольно і мне прадставіць разьвіцьцё Беларусаў у працягу гэтых дзесяці гадоў?!

Пачынаю ад школьніцтва: за час нямецкай акупацыі Беларусы мелі 200 школаў, пасьля, — цыфры называю прыблізныя, бо дасло́ўна іх не памятаю, — у часе Сярэдняе Літвы — 400 школаў, у 1921 годзе — 200, у 1922—каля 200, у 1923 — 150, у 1924 — 70, у 1925 — 37. Цяпер ужо няма аніводнае беларускае школы, акрамя некалькіх утраквістычных, а утраквізм выяўляецца ў тым, што фактычна тыя школы ёсьць польскія.

Калі павятовыя соймікі вызначалі дапамогі на беларускіе школьніцтва, дык ваяводы гэтакія бюджэты не зацьверджалі, а за прыкладам паноў ваяводаў, і паны старосты таксама не зацьверджалі аналягічныя дапамогі ў валасных радах. Вытварылася гэтакае палажэньне, што ўрад не адчыняе дзяржаўных беларускіх школаў і не дазваляе валасным радам і павятовым соймікам падтрымаць прыватнае беларускае школьніцтва. У працягу двох гадоў стараліся мы атрымаць дазвол на адкрыцьцё прыватнай вучыцельскай сэмінарыі у Вільне. Два гады нам гэта абяцаюць, аднак-жа да сягоньняшняга дня канцэсіі ня маем. Маем дзьве прыватныя школы, якія ўтрымоўвае ўласным коштам Беларускі Інстытут Гаспадаркі і Культуры. У гэтым годзе хацелі мы адкрыць некалькі прыватных школаў на дамаганьне бацькоў дзяцей школьнага веку, але-ж мяйсцовыя ўлады ўсімі сіламі стараюцца не дапусьціць да пашырэньня прыватнага школьніцтва.

Перашкоды ставяцца ў гэтакі спосаб: або не зацьверджаюцца вучыцялі быццам з браку кваліфікацыяў, а калі мае кваліфікацыі, дык не зацьверджаюць з браку „благонадежности" ці правамысьлнасьці. Калі-ж і гэтым вымаганьням адпавядае вучыцель, дык ёсьць найпрасьцейшая дарога: дохтар не выдае пасьведчаньня аб прыгоднасьці памешканьня, як гэта здарылася ў Маладэчанскім павеце.

Мелі мы — ці то добрыя ці благія, — але-ж чатыры беларускія гімназіі, каторыя ўтрымвалі сваімі уласнымі сродкамі. Сучасны урад пашоў па лініі зьніштажэньня беларускіх гімназіяў, як гэта відзім у Радашковічах, аб справе якое былі ўчора дэбаты ў Высокай палаце.

Знача, культуральнае разьвіцьцё Беларускага Народу, у гэтых апошніх гадох, ня толькі не пашырылася, але-ж, наадварот, даходзіць да нуля, дык і цешыцца мы, прадстаўнікі Беларускага Народу, ня маем з чаго. Прачытаў я ў газэтах зацемку міністэрства рэлігіяў і публічнае асьветы аб тым, што выдаецца на стыпэндыі для школьнае моладзі што году 300 тысяч злотых. Пытаю п. міністра асьветы, ці хоць адна стыпэндыя вызначана для Беларусаў? — Адказваю: не!

Да сёлетняго году, ня толькі што не выдавалася стыпэндыяў, але-ж нават не прыніма́ліся Беларусы ў вышэйшыя школы ў Польшчы, а моладзь наша была гэтым змушана выежджаць заграніцу, каб здабыць асьвету. Чужы ўрад даваў магчымасьць нашай моладзі здабыць асьвету, а польскі ўрад затое, што пераходзілі нелегальна граніцу (каб здабыць асьвету), што ў час не зьяўляліся да вайсковае службы (адстрочкаў не давалася), пазбавіў нашу моладзь праў грамадзянства і гэтым прыгаворвае на выгнаньне і тулянтва.

Выбрыкі навагрудзкага старосты проці сэн. Рагулі.

У Любчанскай воласьці, Навагрудзкага павету праз даўжэйшы час ніяк не ўрэгулявалася справа войта. Некалькі разоў валасная рада (ў склад, якое ўходзіць і сэнатар Рагуля), выбірала войта, але-ж Навагрудзкі староста не зацьверджаў. Гэтае дазнаў і сябра Цэнтральнага Камітэту Беларускага Сялянскага Саюзу гр. Куніцкі, яго таксама выбрала валасная рада войтам у Любчы, староста-ж выбар скасаваў.

Дзеля таго, што валасная рада не згаджалася мець вызначанага старостаю войта, дык улады распусьцілі раду і вызначылі новыя выбары на 28 лістапада с. г. І вось, у сувязі з гэтым, сэнатар Рагуля атрымаў афіцыяльнае паведамленьне, што ён ня мае, ані пасыўнага ані актыўнага права голасу. Гэта знача, што ані ён, ані яго нельга выбраць у вал. раду.

Ясна, што гэтакае безпадстаўнае пазбаўленьне публічнага права голасу сэнатара выклікае агульнае зьдзіўленьне. Дзействы ўлады праціварэчаць законам польскае дзяржавы. Сэнатар Рагуля падаў тэлеграму наступнага зьместу п. прэм'еру Бартлю і міністру ўнутраніх спраў.

„Навагрудзкае староства пазбавіла мяне як пасыўнага так і актыўнага права голасу выбараў Любчанскай валаснае рады. Пастанова праведзена спосабам адміністрацыйнага распараджэньня старосты. Прычына: судовая справа спыненая пастановаю парляманту.

Да гэтага часу быў сябром валаснае рады і павятовага сойміку, аднак-жа староста лічыў вышэй падануе прычыну за праўную, бо мандату мяне не пазбавіў.

Уважаю распараджэньне за аснаўное пагвалчэньне маіх праў грамадзяніна і сэнатара, як выканаўцы сваіх абавязкаў. Прашу выдаць тэлеграфнае распараджэньне аб скасаваньні распараджэньня старосты. Згодна закону, сэнатар Рэчыпаспалітай ня можа быць пазбаўляным публічных правоў. Прашу выдаць адпаведнае тлумачэньне падпарадкаваным пану ўрадам, „szykanujących" высокі прадстаўніцкі мандат.

Дый ня толькі ўрад, але-ж і усе палітычныя польскія партыі не ставяць проста і адкрыта пытаньне нацыянальных меншасьцяў. Адзін з прамоўцаў у гэтай палаце сказаў, што мусім наладзіць у сваей дзяржаве ўнутраны парадак. Значыць і вырашыць справу нацыянальных меншасьцяў.., Але-ж толькі тым ён і адзначыўся, што сказаў, бо ніякае праграмы не падаў, толькі адцеміў, што іншыя дзяржавы таксама маюць справы нацыянальных меншасьцяў. Хачу пры гэтым адзначыць, што, ў шмат якіх дзяржавах, справы нацыянальных меншасьцяў, калі ня зусім вырашаны, дык і не знаходзяцца ў гэтакім палажэньні, як у Польшчы; бо калі параўняць жыцьцё Беларусаў Усходняй Беларусі, дык мушу бесстаронна сцьвердзіць, што там Беларусы, на культурным поле, асягнулі вялікія здабычы. Там ужо ня думаюць аб пачатковых школах, бо іх маюць. Там заснавана ўжо Беларуская Акадэмія Навук. Калі-ж вазьмем жыцьцё Беларусаў у Латвіі, дык і там культурны рух кіпіць. У латвійскай дзяржаве жыве пару сот тысяч Беларусаў і маюць яны свой дзяржаўны бюджэт, маюць пачатковыя школы, маюць гімназію, сэмінарыю і доступ да вышэйшых школаў.

Пытаюся ў паноў, што маюць Беларусы ў Польшчы, лічба якіх дасягае вышэй $2^1/_2$ мільёнаў жыхарства? — Адказваю: абавязкі, абавязкі і яшчэ раз абавязкі, ну... і вастрогі!

Нашыя дамаганьні самых элемэнтарных правоў для нашага Народу спатыкаюцца з урадавай ацэнкай, а часта нават і з ацэнкаю польскага грамадзянства, як антыдзяржаўныя выступленьні, якія падрываюць дзяржаўныя падваліны. І вось гэтае ненармальнае палажэньне давяло да найвышэйшага расчараваньня і няверы беларускага грамадзянства ня толькі да ураду, але-ж выкапала пропасьць паміж грамадзянствам польскім і грамадзянствам беларускім.

Пры гэтай спасобнасьці хачу сьцвердзіць, што пропасьць тая што раз, дык больш паглыбляецца. Апошнія здарэньні ўва Львове, у сутнасьць справы якіх ня ўдаюся, як мне здаецца, павінна быць сыгналам падходу, як ураду так-жа і адпаведных грамадзкіх дзейнікаў, да вырашэньня праблемы нацыянальных меншасьцяў. Аднак-жа, пачулі мы зусім нешта іншае!

Калі 6 г. лістапада зьявіўся ў сойме п. міністар Складкоўскі думалася, што будзе шкадавацца вад тым, што сталася; думалася, што пастараецца асьвятліць справу аб'ектыўна і будзе гаварыць аб укараньні вінаватых. Але-ж як выясьнілася, дык п. міністар абмежаваўся толькі тым, што паказаў кулак. Ня ведаю: ці ўсё можна вырашыць кулаком?! Мы Беларусы ўжо многа відзелі моцных міністэрскіх кулакоў. Што праўда, адчулі мы тыя кулакі ўва ўсіх праявах нашага жыцьця, аднак-жа да сягоняшняга дня жывём, а кулакі што раз ня гэтак страшнымі здаюцца. Мне здаецца, што ўжо даволі — „успокоенія“: ці ня час, пане міністар, узяцца за рэформы.

Учарашні дзень, зьяўляецца гістарычным у польскім парлямэнце, бо спаткаліся тут два элемэнты. З аднаго боку п. міністар, як прадстаўнік сучаснага ўраду моцнай рукі, прышоў з кулакамі і сказаў, што ўсё задушыць, а з другога боку, як на адказ на тое, сказаў адзін з украінскіх прамоўцаў п. Бачынскі: вельмі прашу, мы гэтага не баімся, мы цешымся, бо тыя моцныя кулакі будуць нас цэмэнтаваць. І гэта было гаворана зусім шчыра і адкрыта, як з аднаго так і з другога боку.

Прыглядаўся я ў гэтай Высокай палаце і пільна сачыў за прадстаўнікамі польскага н а р о д у і заўважыў, што той выраз твару прадстаўнікоў польскага народу ў Высокай палаце і спакой выяўляў тое, што прынамсі 50, калі ня 65 процантаў, польскага грамадзянства прысутнага тут, у сэрцы згаджалася з п. Бачынскім і прызнавала яму слушную рацыю. Можаце паны не навідзець яго, але-ж мусіце шанаваць шчырасьць і адкрытасьць.

Выступілі напроці толькі тыя чорнарэакцыйныя элемэнты, якія залілі крывёю вочы праз свой дзікі шавінізм, прадстаўніком якога ёсьць п. пас. Стронскі, каторы сказаў, мы задушым, задавім і будзем у парадку, бо маем багнэты... (п. Станішкіс перашкаджае гаварыць).

Пане калега Станішкіс, маю права аб гэтым гаварыць! Вы ўжо ўрадавалі 10 гадоў, вы ўжо гнеабілі, ўкінулі і гноіце найлепшых сыноў нашага народу ў вастрогах і вы думаеце, што гэтакай палітыкай давядзецё справу да таго, што нас задушыце?! Не, мы яшчэ і сёньня жывём і разьвіваемся. Я цешуся з гэтага, калі вы праз свой дзікі шавінізм ня бачыце, нават таго, што сабе дрэнна робіце.

Бо для нас можа гэта і патрэбна, каб прайсьці праз агонь барацьбы, каб загартавацца ў гэтай барацьбе, каб выкаваць нацыянальную сілу.

Беларускі Народ чакаў таго часу калі будзе праведзена зямельная рэформа, але-ж дагэтуль меў толькі асаднікаў. Сучасны урад, як чуваць, гатуе новую ўставу аб новым асадніцтве. Хоць сама гэтая ідэя зусім збанкрутавала, але-ж міністар зямельных рэформаў п. Станевіч хоча яе ўваскрэсіць.

Ад імені Беларускага Народу заяўляю, што будзем усімі сіламі змагацца з новым асадніцтвам і на новае асадніцтва дазволу не дамо. На новае асадніцтва, на зьніштажэньне нашых школаў бюджэту такога прыняць ня можам. Закончу тым самым чым распачаў: будзем галасаваць за тое, каб адкінуць дзяржаўны бюджэт пры першым чытаньні. (Воплескі на беларускіх лавах).

Справа чыншавых земляў і заява пасла Ярэміча.

(Паводле газ. „Epoka“ з 24 г. м.).

На паседжаньні сойму 23 г. лістапада, паміж іншым, разглядалася справа аб выкупе гэтак званых чыншавых земляў на тэрыторыі Заходняй Беларусі і Украіны. Пры чым у праекце ёсьць такія пункты, якія разумеюцца прадстаўнікамі нацыянальных меншасьцяў, як карысная толькі для палякаў, а крыўдныя для іншых народаў.

Ясна, што проці гэтага паслы нацыянальных меншасьцяў пратэставалі. Урад зрабіў папраўкі.

У сувязі з гэтым пасол Ярэміч зрабіў гэтакую вось заяву:

„Высокая палата!

Ад імені Беларускага Клюбу працiўлюся таксама і ўрадавай папраўцы з наступных прычынаў:

Калі пан прэм'ер Бартэль у гэтым мамэнце падаў Высокай палаце сваю папраўку аб абмяжаваньні, адносна толькі некаторых нацыянальнасьцяў (як гэта можна было вычытаць паміж радкоў), дык урадоўцы міністэрства зямельных рэформаў ці міністэрства ўнутраніх справаў будуць карыстацца тайным распараджэньнем, якое ёсьць выдана, (але ня ведаю ці адменена), што **нельга пазваляць купляць зямлю праваслаўнаму жыхарству.** Датуль, пакуль пан прэм'ер не заявіць з соймавай трыбуны, што гэтакае распараджэньне ўжо адменена, я ня маю гваранцыі, што яно ня будзе тасавана таксама і да Беларускага Народу.

Ад імені Беларускага Клюбу заяўляю, што будзем галасаваць проці ўрадавай папраўкі“.

Выступіўшы, пасьля гэтага, п. прэм'ер Бартэль заявіў, што аб вышэй названым распараджэньні яму нічога няведама. Але-ж у выпадку, калі-б пас. Ярэміч даў зьмест яго ці падцьвярджэньне, дык ён падасьць інфармацыі, з якіх прычынаў тое распараджэньне было выдана.

Зьезд Беларускай Хрысьціянскай дэмакратыі.

25 г. лістапада адбыўся зьезд Беларускай Хрысьціянскай Дэмакратыі. У салі Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры сабралося некалькі дзесяткаў Беларусаў з правінцыі, а разам з віленцамі было прысутнымі болей як 100 чалавек.

Пасьля адзінаццатай гадзіны, зьезд быў адчынены старшынёю Цэнтральнага Камітэту пас. П. Карузай, які і прывітаў прысутных.

На старшыню зьезду быў выбраны гр. Гагалінскі (цяпер ён здае экзамены на доктара), на в.-старшыню кс. А. Станкевіч і на сэкратара пас. Стэповіч.

Ад Беларускага Сялянскага Саюзу прысутных на зьездзе прывітаў старшыня Б. С. С. сэн. Рагуля і ад Беларускага Нацыянальнага Камітэту вітаў прысутных пас. Ярэміч, як в.-старшыня Б. Н. К.

Першы даклад рабіў кс. В. Гадлеўскі аб ідэалёгіі Б. Х. Д. Здольны дакладчык і прамоўца кс. Гадлеўскі ў вычэрпаючы спосаб абгаварыў справу. Даклад кс. Гадлеўскага выслуханы быў з нязвычайным зацікаўленьнем і любасьцю. Гледзячы на кс. Гадлеўскага ў гэты час і ловячы яго словы, якія выходзілі з глыбіны яго вялікай душы, запраўды ахоплівала кожнага радасьць і надзея. Радзіліся думкі і тварылася асабліва пераканаҥьне, што народ, які мае гэтакіх людзей дачакаецца лепшай будучыны і зьдзейсьненьня сваіх ідэалаў.

Далей быў даклад аб працы за мінулы час; зроблены некалькі папраўак у праграме; выслуханы даклады з мясцоў, прыняты рэзалюцыі і закончыўся зьезд выбарам новага Цэнтральнага Камітэту.

Выбраны ў Цэнтральны Камітэт пас. Стэповіч, пас. Каруза, кс. Станкевіч, гр. Гагалінскі, гр, Я. Шутовіч і інш. У Наглядную раду выбраны кс. Гадлеўскі, д-р Грабінскі і г. д.

Старшынёю прэзыдыуму стаўся гр. Гагалінскі.

Пасьля афіцыяльных нарадаў адбылася гарбатка. На гарбатцы гаварыліся прамовы, як віленскімі дзеячамі Б.Х.Д. таксама і гасьцямі, як сэн. Багдановіч, пас. Ярэміч і г. д. Выступалі і гаварылі такжа і правінцыялы.

Пасьля гарбаткі сябры зьезду былі прысутнымі на сцэнічным прадстаўленьні. Адыгрывалася ў гэты час п'еса „Залёты.

Мэтода.

ВОКАМ ПА СЬВЕЦЕ

XVI.

Сярод усіх юбілейных сьвяткаваньняў, якімі багаты гэты 1928 год адзначаецца і той юбілей, які дае ўспамін аб падпісаньні спыненьня вайны (перамір'і). Гэта сталася 11 лістапада 1918 году.

Дзень 11 лістапада 1918 году астанецца ў памяці чалавецтва на шмат сотняў гадоў. Ён ўвоидзе ў гісторыю, як дзень спыненьня тэй жахлівай бойкі, якая зьбірала крывавае жніво сярод найкультурнейшай часткі людзей сьвету ў працягу 52 месяцаў.

У сувязі з гэтым хочацца вярнуцца назад на некалькі мамэнтаў і зрабіць маленькі нарыс тых падзеяў, якія папераджалі гістарычны дзень 11 лістапада.

Пасьля ўстанаўленьня міру між Нямеччынай і Расеяй, раньняю вясною, немцы падмацаваўшы свой Заходні фронт вызначылі свой магутны ўдар на ангельскую армію, якая стаяла на рацэ Сомме між Аррасам і С.-Кэнтэном. У гэтай бойцы, якую распачалі немцы брала ўдзел 3 мільёны нямецкіх, францускіх і ангельскіх салдатаў.

На працягу 60 кілямэтраў 6 тысяч нямецкіх гарматаў загаварылі 21 сакавіка 1918 г. і закідалі гарматнымі бомбамі з удушлівымі газамі ангельскі фронт. На падмогу ангельцам падышлі францускія і ангельскія рэзэрвы, якія ўстрымалі нямецкае наступленьне. Як салома ў вагне гінулі ў сьмяротнай бойцы ангельскія і францускія салдаты цэлымі дывізіямі, аднак-жа і немцы ўтаміліся. Яны прасунуліся наперад на 60 кілямэтраў і сталі. Далей ісьці ня мелі сілы. Пасьля гэтага немцы перанясьлі ўдар на іншы пункт фронту, яны ўдарылі па ангельскім і партугальскім вайскам у Фляндрыі на рацэ Ліс: францускія рэзэрвы запоўнілі прорву. На гэты раз асаблівай крывавасьцю адзначылася бойка каля гары Кеммель. Хоць немцы і здабылі гэтую гару, але-ж страцілі на гэта сваю сілу і наступленьне спынілася. У гэтых дзьвёх бойках немцы здабылі 1.600 гарматаў і ўзялі 125 тысяч пленьнікаў.

Пасьля невялікага адпачынку, маючы 4 тысячы гарматаў і 30 дывізіяў войска, немцы павялі наступленьне на рацэ Эн між Рэймсам і Суассонам. За адзін дзень немцы перашлі праз раку і прасунуліся на 20 кілямэтраў наперад. За некалькі дзён цяжкое барацьбы немцы сталі 60 кілямэтраў ад францускае сталіцы Парыж, узяўшы 55 тысяч пленьнікаў, 650 гарматаў і 2 тысячы кулямётаў і шмат іншых прыладаў ды матэрыялу.

За гэты час амэрыканскія арміі плылі на фронт магутнаю, сьвежаю і аружнаю масаю. І калі іх сабралася каля 2 мільёнаў, дык верхавод, францускі маршал Фош, павёў саюзныя арміі проці немцаў. Пачаліся крывавыя, жорсткія і ўпартыя бойкі, а пасьля некалькі месяцаў барацьбы немцы ня вытрымалі і паслалі сваіх прадстаўнікоў прасіць міру.

Нямецкіх паслоў з пагардаю прыняў маршалак Фош і прадыктаваў ім умовы спыненьня вайны. Немцы павінна былі адступіць далёка на сваю тэрыторыю за раку Рэін і даць Антанце: 5 тысяч гарматаў, 30 тысяч кулямётаў, 3 тысячы мінамётаў, 2 тысячы самалётаў, 5 т. паравозаў, 15 тысяч вагонаў, 160 падводных лодак і 74 ваенныя караблі. Пасьля трохдзённае нарады немцы згадзіліся і падпісалі дагавор аб спыненьні вайны.

У рэзультаце гэтага адкрылася новая старонка гісторыі Эўропы, якую пачалі кроіць новымі дзяржаўнымі межамі.

Здабылі поўную незалежнасьць: Польшча, Чэхаславакія, Літва, Латвія, а такжа павялічылі свае шчуплыя абшары: Румынія, Югаславія і г. д.

Распачалося новае жыцьцё сьвету са сьвежымі і глыбокімі ранамі.

Зьявіліся новыя справы і абставіны. Пачалося жыцьцё пад адзнакаю страху помсты з боку Нямеччыны і пагрозаў тэй новай дзяржавы, якая стварылася на месцы старой Расеі.

Пасьля вайны, — як ніколі, — завастрылася сацыяльнае пытаньне: вялікі рад большых і меншых рэвалюцыяў і пераваротаў сьведчаць аб гэтым.

Зыркі.

Што дзеецца ў сьвеце?

Афэра другога Літвінава.

Брат заступніка савецкага камісара па заграгічным справам Літвінава (запраўднае прозьвішча — Фінкельштэйн), праз нейкі час быў паўнамоцнікам савецкага ўраду па замежным гандлю ў Берліне, за гэты час выдаў ён сем падложных вэксалёў на 200 тысяч фунтаў стэрлінгаў ад імені кіраванай ім інстытуцыі. Грошы, атрыманыя па вэксалёх, узяў сабе. Калі пералічыць гэтыя 200 тысяч фунтаў штэрлінгаў на польскія грошы, дык гэта будзе — 8 мільёнаў 600 тысяч злотых. Гэта тая сума грошай, на якую падложнасьць вэксалёў выкрыта. Але-ж дамаецца, што на гэтым не канец: магчыма, што Фінкельштэйн-Літвінаў, карыстаючыся высокім палажэньнем брата ў Сав. Расеі, выдаў гэткіх вэксалёў значна больш. Сам Ф.-Літвінаў уцёк з Берліна ў Бэльгію, адкуль ён ня можа быць выданы савецкаму ўраду.

Дык вось як абкрадваюць Расею высокія савецкія камісары! Нядзіва, што выдатны бальшавік Красін, будучы прадстаўніком савецкай улады па гандлёвым справам у Лёндане, пакінуў па сваей сьмерці 30 мільёнаў рублёў па цане золата ў ангельскіх банках. Дзякуючы накрадзенаму багацьцю, дачка Красіна пашла замуж за князя ўва Францыі: купіла сабе раскошны палац і жыве з князем, пэўна, не папралетарску.

Браняносец у Нямеччыне.

Перамогшы ў вайне Нямеччыну, яе праціўнікі зьнішчылі ўвесь нямецкі марскі флот. Цяпер-жа Нямеччына задумала пабудаваць новы карабель бранявік. Проці гэтага запратастэвалі камуністыя: яны, згодна нямецкіх законаў, абвясьцілі агульнае галасаваньне, каб забараніць будову браневіка, але-ж сабралі вельмі мала голасоў; нават, палову меньш як пры выбарах да рэйхстагу (гэтак называецца нямецкі сойм).

На паседжаньні рэйхстагу праект будовы бранявіка зацьверджаны.

Спрэчкі аб правым нахіле.

У мінулым годзе ў камуністычнай партыі ў Расеі вялася барацьба паміж тымі камуністымі, якія вялі асяродкавую лінію палітыкі на чале са Сталіным і левым нахілам апазыцыі кіраванай Троцкім. У гэтай барацьбе, якая распачалася паціху на закрытых паседжаньнях камуністычных арганізацыяў і якая пасьля вышла навонкі, перамог Сталін са сваімі прыхільнікамі. Троцкаго і яго аднадумцаў выкінулі з партыі і выслалі на далёкія „окраины“ савецкай дзяржавы. Цяпер-жа камуністыя вядуць барацьбу з правым нахілам сваіх сяброў. Барацьба пакуль-што выяўляецца палемікай на сабраньнях і ў газэтах. У чымжа сутнасьць гэтага?

— Сутнасьць у тым, што камуністыя лічачы сябе правамоцнымі прадстаўнікамі работніцкіх і сялянскіх працоўных мас, ніяк не вырашаць сялянскага пытаньня. І вось, над вырашэньнем яго завязваецца такі вузел, які цяжка разьвязваецца. Сама-ж справа, што-раз, дык больш і больш путаецца.

Магчыма, што гэта выкліча новыя сур'ёзныя разрухі ў камуністычнай партыі. Аб усім гэтым вельмі выразна гаворыцца ў газ. „Праўда“ з 14 г. лістапада, у артыкуле Вайсбэрга.

Цікавы рэцэпт.

Ангельскі міністар скарбу Чэрчыль, выступіўшы на адным сабраньні з прамовай, сказаў, што камунізм падобны да хваробы рака.

Як хваробу рака ня вылячыш бяз апэрацыі — бяз выразкі хворага месца, таксама і камунізму.

Шмат хто відзіць у гэтай прамове жаданьне, некаторых колаў Англіі, задушыць аружнаю сілаю камунізм у Расеі і гэтым зьнішчыць яго, як хваробу не целе сьвету.

Яшчэ аб саюзе проці савецкай Расеі.

Газэты ўсяго сьвету, яшчэ ўсё ўсьцяж поўныя рознымі весткамі аб саюзе Польшчы, Румыніі і некаторых іншых дзяржаваў пад вярхоўным кіраўніцтвам Францыі. Быццам, саюз гэты мае мэту: агульнае выступленьне проці савецкай Расеі.

Польскі ўрад афіцыяльна гэтаму пярэчыць. Аднак-жа чуткі аб саюзе не ўлягаюцца, бо францускі генерал Лярон увесь час езьдзіць па некаторых дзяржавах і быццам, вядзе нейкія нарады з ваеннымі коламі.

З жыцьця Польшчы.

У соймавых камісіях.

На паседжаньні соймавай асьветовай камісіі 27 г. лістапада, большасьцю польскіх галасоў проці галасоў нацыянальных меншасьцяў, беларуская прапазыцыя ў справе бел. гімназіі ў Радашковічах — адкінута. Гімназія адчынена ня будзе.

На паседжаньні соймавай бюджетнай камісіі выступіў з прамовай мін. унутр. справаў Складкоўскі.

Як падае „Dz. W.“ № 273, у сваей прамове п. мін. адзначыў, што камуністычны рух аслабіўся ў Польшчы, за тое ўзняўся і пашырыўся нацыянальны рух сярод нацыянальных меншасьцяў.

З гэтым рухам, — сказаў п. мін. — будзем змагацца. Сярод жыдоў у гэтую лічбу папала група пасла Грынбаума.

На тым-жа паседжаньні здарыўся інцыдэнт між паслом-украінцам Хруцкім і бэзбэхоўцам Палякевічам. Хруцкі два разы сказаў Палякевічу: „пан быў заўсёды жандармам“. Палякевіч палічыў гэта за абразу.

Трывогі польскіх газэт.

Польскія газэты падынялі вялікі алярм—трывогу, з прычыны таго, што новы лідэр нямецкай нацыянальнай партыі Гугенбэрг у сваей прамове прызнаў ненармальнымі тыя межы, якія акружаюць цяпер Нямеччыну з боку Польшчы.

Польскія газэты ўбачылі ў гэтым пасяганьні немцаў на цэласьць Польшчы і дамагаюцца ад ураду забесьпячаючых крокаў. Аб гэтым эндэкамі падана нават і прапазыцыя ў сойме.

Польскія дамаганьні ад Чэхаславакіі.

З прычыны нападу на польскага консула ў Празе (Чехаславакія), польскі ўрад дамагаецца ад чэхаславацкага ўраду ліквідацыі украінскіх „ваяўнічых“ арганізацыяў і газэтаў. Польскі ўрад, як відаць з польскіх газэтаў, дзе надрукавана польская нота, за напад на польскага консула вінаваціць украінцаў.

Паразуменьне тройкі.

Тры польскія партыі: „Страніцтва Хлопскае“, „Пэпэс“ і „Вызваленьне“ стварылі міжпартыйнае паразумэньне, каб умацаваць апазыцыю проці сучаснага ўраду Польшчы.

Для нас, разумеецца, гэта—ўсёроўна, аднак-жа не пазбаўлена цікавасьці, з тэй прычыны, што гэта сьведчыць аб сякой-такой барацьбе сярод тых, якія пануюць над намі.

Ізноў траты,

За кастрычнік месяц загранічны гандаль Польшчы ізноў адзначыўся дэфіцытам. Прывезена ў Польшчу на 38 мільёнаў 500 тыс. зл. больш, як вывезена.

Новыя праекты рэформы падаткаў.

Урад падаў у сойм праекты аб рэформе падаткаў. Вось як выглядае гэтая рэформа ў словах пол. пасла Смолы, надрукаваных у № 326 газ. „Epoka“.

„Гэтая малая рэформа падатку ўдарае па дробных земляробах, бо грунтавы падатак, які зьяўляецца мінімальным даходам дзяржавы, лажыцца вялікім цяжарам на вёску. Шмат—дзе (у іншых дзяржавах—рэд.) гэты падатак ужо занікае, а тут урад прыходзіць і з надта вялікаю падвышкаю. Паніжаюцца за тое падатак ад абароту і дароўваецца залегласьць падатку ад маемасьці на суму 700 мільёнаў зл.“.

Спраўка замест палемікі.

У № 8 газ. „За Працу“, з прычыны нашай перадавіцы „Сялянскія Справы“, робіцца нейкая сэнсацыя аб зьмене фронту:

„Сялянская Ніва“, якая, як ведама, з пачатку свайго існаваньня трубіла аб розьніцы і навет процілежнасьці інтарэсаў сялян і работнікаў—у апошнім сваім нумары (перадавіца „Сялянскія Справы“) проста б'е сама сябе, бо кажа, што селянін і работнік — саюзьнікі“.

Ня хочучы разводзіць палемікі, але-ж каб паказаць ілжывасьць і ману, якою запаўняецца газэта „За Працу“, што да падзелу інтарэсаў сялян і работнікаў, мы прыточым, як спраўку, выпіску з нашага канчаткавага высьненьня праграмы Беларускага Сялянскага Саюзу, выданага 12 красавіка 1926 году.

„Беларускі Сялянскі Саюз, гэта — палітычная партыя з выразнай клясавай сялянскай ідэолёгіяй.

„Рабочыя ў гарадох ужо даўно маюць такія саюзы. Галоўнай мэтай гэтых саюзаў зьяўляецца абарона правоў рабочых прад капіталістымі. Капіталісты, маючы прад сабой зарганізаваных рабочых, лічацца з імі і прымушаюцца йсьці на ўступкі рабочым.

Вось-жа і сяляне, дзеля дружнай і карыснай абароны сваіх правоў, павінны арганізавацца ў свой клясавы Сялянскі Саюз.

Мы ўважаем, што зямля павінна належыць да селяніна, а фабрыка да рабочага.

Рабочым фабрычным у іх ідэйных імкненьнях перашкаджаць мы ня будзем; наадварот — будзем памагаць. Мы пэўны, што і работнікі да нас аднясуцца так, як і мы да іх.

Няхай жыве Беларускае Сялянства!

Няхай жыве Сялянска-Работніцкая ўлада“!

Кожны хто параўняе гэтае высьненьне і перадавіцу „Сялянскія Справы“, лёгка пераканаецца, што перадавіца зьяўляецца пашырэньнем першапачаткавай думкі.

Кожны пераканаецца, што ўсе рэвэляцыі газ. „За Працу“ і некалькі дзесяткаў яе папярэдніц зьяўляюцца самай наглай ілжою, чмутарствам і маною адносна таго, што быццам мы дзялілі сялян і работнікаў.

Раім газэце „За Працу“ заняцца лепш больш актуальнаю справаю і высьніць сваім чытачом: сутнасьць і прычыны таго падзелу, які адбываецца ў вашых радох на грунце зьмены арыентацыі.

— **Да Сяброў Беларускага Коопэратыўнага Банку ў Вільні.** Управа Беларускага Коопэратыўнага Банку ў Вільні гэтым паведамляе сяброў Банку, што, згодна пастановы Нагляднай Рады і Управы Банку ад 24 кастрычніка г. г. і на аснаваньні § 34 Статуту, адбудзецца надзвычайны агульны Сход сяброў Банку 8 сьнежня 1928 года ў 4 гадзіны папаўдні, у памяшчэньні Банку (Вільня, Віленская 8).

— **„Саха“.** Вышаў з друку № 9, земляробскай беларускай часопісі „Саха“. Зьмест „Сахі“ на гэты раз, як і заўсёды, паважны і цікавы.

НАВІНЫ

— **Зьезд Т-ва Беларускае школы.** № 8 газ. „За Працу“ зьмясьціў вестку Часовай Паўнамоцнай Камісіі Т-ва Беларускае Школы аб тым, што зьезд Т-ва вызначаны на 9-10 сьнежня с. г.

— **Лекцыя пас. І. Дварчаніна.** У нядзелю 18 г. лістапада пас. Дварчанін прачытаў лекцыю на тэму: „Інтэлігэнцыя і Народ“.

Абгаварыўшы прадмет лекцыі і выказаўшы сваё разуменьне, датычна інтэлігэнцыі і народу, пас. Дварчанін зрабіў, адносна Беларускага Народу, гэтакія вывады, што, быццам беларускае сялянства , як самая лічбовая частка народу, дзеліцца на 3 клясы. 1) сялянская бедната і работнікі, 2) сяляне — серадзякі і 3) кулакі. Вельмі шкада, што пас. Дварчанін, дзелячы тэорэтычна беларускае сялянства на 3 часткі ня выказаў межаў і спосабу падзелаў. Бяз гэтага на практыцы вельмі трудна адлічыць бедняка, сярадняка і кулака.

Закончыў сваю лекцыю пас. Дварчанін лёзунгам: „Няхай жыве, ня Бацькаўшчына (пад іменем Бацькаўшчыны разумецца ўся Беларусь, — Рэд.), а народ. Уважаючы, што кожны чалавек мае права мець сваё перакананьне, дык і пас. Дварчанін таксама, але-ж мусім адзначыць, што падзел сялянства на клясы—рэч не карысная, а што датычна Бацькаўшчыны, дык прыточым словы паэта: „ў чужой хаце не нажыць табе багацьця“.

— **Актывізацыя беларускага руху ў Вільні.** Апошнімі часамі прыходзіцца заўважыць значную актыўнасьць у беларускім руху: ладзяцца вечарыны, лекцыі, зьезды і г. д.

Адносна лекцыяў, дык здаецца, першараднае значэньне адыгрывае Беларускі Студэнскі Саюз.

Дзеля таго, каб азнаёміць тых сваіх сяброў з беларусаведай, якія вучыліся ў польскіх гімназіях, Беларускі Студэнскі Саюз запрасіў некаторых беларускіх дзеячоў, каб яны прачыталі лекцыі з гэтай галіны.

Гэтыя лекцыі выклікаюць вялікае зацікаўленьне сярод беларускага агулу, дык і ясна, што ўраду Беларускага Студэнскага Саюзу, за іх умелы падход да справы, належыцца шчырая падзяка.

Смутна толькі тое, што ўрад Б. Ст. Саюзу абмыліўся ў сваіх меркаваньнях. Студэнты думалі, што яны паслужаць „залатым мостам“ згоды паміж беларускім грамадзянствам, а тымчасам, газ. „За Працу“ піша, што на студыі наладжаныя студэнтамі, пасол Дварчанін прыходзіў чытаць лекцыі толькі дзеля таго, каб паглыбляць падзел.

(За Працу“ № 8).

ЯКУБ КОЛАС

17)

Новая Зямля.

Поэма

(Працяг).

XVI

ВЕЧАРАМІ.

Малюнкі родныя і зьявы!
Як вы мне любы, як цікавы!
Як часта мілай чарадою
Вы ўстаіцё перада мною!
І так панадна сьмеяцеся
Жывою баграю на лесе
І злотаблескімі снапамі
Праменьняў-стрэлаў над палямі,
І брыляністаю расою,
Калі гарачаю касою
Скрозь лісьцяў сетачкі-ваконцы
На ёй зазьяе ціха сонца,
Яе так песьціць, так кахае,
Па ёй вясёлкі рассыпае!
Я бачу роўныя пакаты
Палёў за Нёмнам і іх шаты —
Аўсоў палоскі, лавы жыта,
Што морам золата разьліта;
І грэчак белыя абрусы,
І лесу два крылы, як вусы,
І цёмны роў, вадой прабіты,
Такі зацяты і сярдзіты;
Ялоўцаў шэрыя аблогі,
Дзе белы мох, сівец убогі
Пясочак жоўты засьцілаюць.
І дзе зайцы прыпынак маюць.
Я чую шум рознагалосы
Лясоў, лугоў, дзе звоняць косы
У часе дружнай касавіцы;
Я чую громы навальніцы,
І шум глухі буйных дажджоў,
І песьні звонкія палёў,
І ціхі плач ускрай магілы.
Даўно заціх іх голас мілы,
Даўно ўсё змоўкла і прапала,
Іх толькі памяць захавала.

Але нявіднымі ніцямі
Я моцна-моцна зьвязан з вамі,
Малюнкі роднае краіны!
Эх, зарасьлі вы, пуцявіны,
У гэты мілы мой куточак,
Дзе ные жоўценькі пясочак
Пад летнім сонцам, пад сьпякотай
І зьяе смутнай пазалотай
Над самым Нёмнам срэбраводным,
Так сэрцу блізкім-блізкім, родным.
І зарасьлі не палынамі,
Не крапівой, не драсянамі,
Не чаратом, не лебядою,—
А беларускаю бядою.
Ды покі будзе сэрца біцца,
Яно ня зможа пагадзіцца
Ні з гэтым гвалтам ні з бядою
Над нашай роднаю зямлёю...

Эх, мілы край адвечнай мукі!
Пракляты будзьце, вусны, рукі,
Што на руцэ ланцуг кавалі
І ў твар зьняважліва плявалі!
Няхай агонь і жар пакуты
Навекі спаліць зьдзек той люты,
Які спрадвеку там пануе,
Над тым, хто родны скарб шануе,
І хто ўсім сэрцам і душою
Застацца хоча сам сабою.

Жыві-ж, наш край! Няхай надзея
Гарыць у сэрцы і мацнее,
Што хоць ня мы, дык нашы дзеці
Убачаць цэльным цябе ў сьвеце!

Алесь на дзеле праканаўся,
Што ён дарэмна марнаваўся,
І што ўжо больш няма збаўеньня,
Як толькі ўзяцца за вучэньне,
Як гэты клопат ні маруды.
І што-ж? закон быў ня так трудны.
Ужо па тэй аднэй прычыне,
Што ён запісан быў на сьпіне
(А ў сэрца ўложан сам сабою),
І ўсё пайшло сваёй чаргою.

Цяклі дзянькі, ды йшлі нядзелі,
І час тут вольны хлопцы мелі,
Вучыліся толькі да абеду,
Вучыліся нават не бяз сьледу.
І Костусь, мушу я прызнацца,
Ўшо меў на дошцы распісацца,
Што вельмі цешыла Міхала
І гонар бацькі падымала.
Удзень, як лекцыі канчалі,
На рэчку хлопцы выбягалі
Крыху пакоўзацца па лёдзе
Ці так пабегаць на свабодзе,
У сьнег залезьці пакалена,
А то насілі козам сена—
У зьвярынцы козы зімавалі—
І ім палонкі прасякалі.
І сам дарэктар клышаногі
Ня горш ад вучняў бег з дарогі,
Гасаў па сьнезе, распускаўся
І штурхалямі захапляўся.
Калі-ж даводзілась часамі
Яму спаткацца там з казамі,
Тады крычаў ён благім матам,
Тады рабіўся ён вар'ятам,—
Такая радасьць пашыбала.
Так хвалявала захапляла!
І гэту радасьць, міг шчасьлівы,
Выказваў крыкам праразьлівым:
— А я-я-яй! А я-я-яй!—
Крычаў, хоць вушы затыкай.

Другі раз хлопцы валяць валам
Ў гумно да дзядзькі ўсім кагалам.
На току ў дзядзькі, бы ў сьвятліцы,
Маркотна сьвеціць блеск газьніцы;
Дрыжыць агеньчык сіратліва,
Убокі ходзіць палахліва.
На месьце ўсё тут і прыбрана,
Так гладка ўсё дапасавана.
А тыя-ж граблі ці цапочкі!
Ну! толькі цешыць імі вочкі!
У рукі возьмеш—працы хочуць,
У дзела пусьціш—зарагочуць!
А як наш дзядзька час там бавіць!...
Ён не працуе—ён мшу правіць!

Вось як жывога, дзядзьку бачу,
Я тут партрэт яго зазначу.
Ён нявысок, ня надта ёмак,
Ды карчавіты і няўломак,
А волас мае цёмна-русы,
І зухаўскія яго вусы:
У меру доўгі, густаваты,
У гору чуць канцы падняты;
А вочы шэры, невялічкі,
Глядзяць прыветна, як сунічкі,
Але раптоўна і адразу
Не расчытаеш іх выразу:
То сьмех, то хітрасьць з іх бліскае,
То дабрата, але якая!
А нос... я глянуць мушу ў неба,
Бо не патраплю, як пачаць
І з чым нос дзядзькаў параўнаць,
Каб вышаў ён такі, які трэба:
Ну, нос кароткі і таўсматы,
Ды досыць спрытны, хоць кірпаты.
Антось наш дбалы, акуратны,
А пры рабоце які здатны!
Што ні замысьліць, то ўсё зробіць
І так прыгоніць, так аздобіць,
Што і для вока нават міла.
Але й прыроджаны штукар,
Якіх на сьвеце ня так многа.
За дзядзьку людзі просяць Бога:
Каму ён толькі ні спрыяе,
Каго з бяды ні вызваляе!
У дзядзькі цэлы спрат запасаў—
Ня любіць дзяцька пустаплясаў.
Вось вы зірніце ў хлеў на вышкі!
Там многа яблынін на лыжкі,
Там ёсьць і груша і кляніна,
Якая хочаш дравяніна:
Грабільны, косьсі, клёпкі, восі...
Няма трайні—йдзі да Антося.
І людзі дзядзьку шанавалі,
А на кірмашы частавалі.
Каса чыя ня добра косіць—
Няхай Антося ён папросіць:
Антось наладзіць—так дагоніць,
Тады пабач, як загамоніць!
Каса ня косіць—каса брые
І шчытнякі бярэ сухія,
Бо ў дзядзькі рукі залатыя.

(Далей будзе).

ЛЮДЗІ ЖЫВОГА БЕРАГУ.

У суботу 24 і ў нядзелю 25 г. лістапада тэатральная дружына пры Беларускім Інстытуце Гаспадаркі і Культуры дала два сцэнічныя прадстаўленьні. Спасобстваваў прадстаўленьню Беларускі Студэнскі Саюз, які спраўляў адміністрацыйна-аблуговую дзейнасьць і прылажыў дзейнае стараньне да здабыцьця неабходных прыладаў і дэкарацыі, што становіць найвялікшыя цяжары пры ладжаньні сцэнічных прадстаўленьняў.

Абодва гэтыя разы была адыграна сьмяхотная штука В. Дунін-Марцінкевіча „Залёты".

Сама п'еса „Залёты" зьяўляецца па зьместу з цыклю маральна гуманітарных твораў. Галоўная дзеючая асоба Сабковіч, зьяўляецца тым чалавекам, які ставіць вышэй усяго матэрыяльны дабрабыт і на здабыцьцё грошай, як падставы матэрыяльнага дабрабыту, аддае ўсе свае натугі. Сабковіч карыстаецца ўсімі спосабамі самымі подлымі, праступнымі і бруднымі. Дапяўшы багацьця Сабковіч страціў усякую пашану ў людзей, а на канчатак зусім скампрамітаваўся.

Ролю Сабковіча на прадстаўленьнях 24 і 25 г. лістапада іграў **гр. Маскалік.** З роляй Сабковіча гр. Маскалік справіўся вельмі ўдачна, даючы некалькі мінутаў запраўды прыемных для глядзельнікаў.

Вельмі ўдачна выканаў сваю ролю, парабка Сабковіча—гр. **Чайкоў**, ён разам з Сабковічам, а пасьля з гр. Залкінд, якая іграла ролю Марысі, служанкі Сабкавіча, даў некалькі цікавых і прыгожых сцэнкаў.

Гр-ка Залкінд выявіла сваею ігрою зусім натуральны тып вясковай дзяўчыны. Для гарадзкое жыхаркі, даць натуральны, рэальны тып вясковай дзяўчыны — рэч ня зусім лёгкая. Калі-ж гр-ка Залкінд справілася са сваей роляй вельмі ўдачна, дык гэта гаворыць аб яе не малых артыстычных здольнасьцях.

Ролю жыда ў п'есе адыграў нязвычайна здольна гр. **Найдзюк.**

Гр. **Лобан**, гэтым разам, іграў ролю селяніна Гапона Барычкі. Як і заўсёды ён лёгка справіўся са сваею роляй, выклікаючы агульнае зацікаўленьне на салі. Яго патвёршаю, у ролі жонкі яго, была адпаведнаю гр-ка **Семянтоўская.**

На гэты раз, як і заўсёды, умела і здольна выканала ролю Адэлькі, дачкі Сакальніцкага, гр-ка **Більдзюкевіч.** Яна дала адпаведны тып паненкі буржуазнай інтэлігэнцыі.

Добра гралі, у ролі судзьдзі Сакальніцкага, гр. **Калоша** і, у ролі маршалка Пацціўскага, гр. **Шкутка.** Падобныя ролі, мне здаецца, для іх найбольш адпавядаюць.

Вельмі шкада, што з прычыны хваробы ня мог іграць гр. **Хвораст**: ён сваей жыцьцярадасьцю, безумоўна, пасьпрыяў-бы для вялікшага захапленьня глядзельнікаў.

П'еса мае некаторыя бракі. У яе будове ёсьць доўгія маналёгі, якія не заўсёды ўдачные. Вось чаму некалькі псуецца ўражаньне. Гэтыя, часам, ня зусім удачныя маналёгі даюць перабоі ў зацікаўленьні глядзельнікаў, а гэтым самым шкодна адбіваюцца на ацэнцы ігры.

Пажадана было-б, на другі раз, усе гэткія рэчы з п'есы выкінуць.

Скарга.

З ГАЗЭТ.

„За Працу" № 6, у кароткай справаздачы з сойму, піша:

...выступіў пас. Мацкевіч, манархіст, рэдактар віл. „Słowo", які, між іншым, падчыркнуў, што закрыцьце Радашкоўскай гімназіі ўваходзіла ў пляны тэй часткі беларускага „грамадзянства", якая стала на пункт гледжаньня „санацыі" польска-беларускіх адносінаў.

На паседжаньні 16-га лістапада пасол Валынец (Белар. Сял.-Раб. Пасольскі Клюб) бараніў сьпешнасьць прапазыцыі ў справе тамаваньня культурна-асьветнай працы сярод беларускай люднасьці.

Бароначы прапазыцыю, пасол Валынец, між іншым, успомніў вышэйпрыведзеныя словы пас. Мацкевіча, дадаючы, што пад гэтымі беларускімі санатарамі трэба разумець Я. Станкевіча, Р. Астроўскага і іншых.

— —

А далей № 8 у перадавіцы чытаем гэтакія вось радкі:

„Тая барацьба, якая прайшла мінулым летам, для многіх была нявідная, для многіх стварылася ўражаньне, што барацьба ідзе з Янкам Станкевічам, некаторыя „прыяцелі беларусаў" навет пісалі, што мы аж зашмат аддаём яму увагі, сьвядома ня дабачаючы (прыяцелі), што гэты гора-палітык зьяўляўся толькі брудным штандарам, за якім пахаваліся розныя „слупы грамадзянства", як Астроўскія, Каўшы, Чатыркі і інш., каб, пераняўшы працу розных „полёнафілаў", зьвясьці беларускі сялянска-работніцкі рух з яго праўдзівага шляху, або адкалоць ад яго ўсё, што можна."

Як відзім, дык заслона што раз, дык вышэй і шырэй адкрываецца. З кожным разам відзім, што падзел б. грамадзістаў пашыраецца. Гэта ўсё сьведчыць, што некат. дзеячы грамады тварылі яе для нейкіх сваіх асабістых мэтаў, а цяпер павярнулі ў іншы бок. Знача, яны абманвалі беларускія працоўныя масы!... Дзе-ж пэўнасьць, што сучасныя выявіцелі „работніцка-сялянскай" ідэалёгіі з пад знаку розных „Працаў" ня адвернуцца заўтра ад таго, што гэтак „моцна" сёньня пашыраюць?

— —

Спадар у № 8 сваей газэціны „Народ" ў зацёмцы „Правакацыя проці беларускай гімназіі ў Вільні", паміж іншым, гавора:

„Усім, хто бліжэй стыкаецца з жыцьцём Гімназіі, ясна, што выступаючая пад беларускім „пралетарскім" сьцягам інтэрнацыянальная віленская шайка на чале з Дварчаніным дабіваецца сваімі провокацыямі зачыненьня ўладаю Гімназіі".

Датычна зьместу гэтай спадаровай зацёмкі, думаем, што агент дэфэнзывы напісаў-бы ня інакай.

Кутох рытмаў

Жывы бераг.

Сьвет—бязконцы, сьвет—шырокі;
Ёсьць ў ім многа розных зьяваў:
Сонца, месяц і аблокі;—
Чалавек з жыцьця праяваў.
Дый ня сам, а проста маса, —
Але-ж кожнаму даецца
Шлях адзначаны: ён пасам
Між каменьняў бяжыць, ўецца.
Бераг кожнаму—свой такжа;
Бераг той—жывы, прыродны:
А завецца то ён як-жа?
— Жывы бераг, то-ж — край родны!
Бераг мёртвы каб мінуці,
Каб ня гінуць у няшчасьці,
Трэба нам не абмінуці
Жывы бераг,—каб ня ўпасьці!

Скарга.

Тое-ды-сёе.

Філязофія ў прыказках.

— Рот—галоўнае няшчасьце чалавека: ён заўсёды чаго-колечы патрабуе. (Панайёт Істраці).

— Галоўнае — свабода, бяз гэтага няма чалавека.

— Дурному жывецца—лягчэй, а разумнаму—цікавей.

— Сягоньняшнім днём кіруе ўчарашні, а сучаснае жыцьцё абавязкава будзе кіраваць будучынай.

— Для начальства напісанае на паперы—не закон, як для маляра абраз—не сьвятыня. (Максім Горкі).

— Хто на цесьцявыя боты чакае, той доўга босы ходзіць. (Жыдоўская прыказка).

— Ты ведаеш, што ад аб'яднаньня праўды з ілжою паўстае выбух?

— Стары лісток, які гніе ў лесе пахне мацней, чым маладая трава. (Андрееў).

Рэцэпта пані Маргарыты.

Пасаду гарадзкога галавы ў Ліверпулі (Англія) займае жанчына-паненка Маргарыта Бівэн. Праводзячы ў Аўстралію 150 дзяўчынак, якія паехалі туды на службу дамашняй прыслугі, пані Бівэн сказала ім гэтакую вось навучальную прамову:

— Глядзеце, не аставайцеся старымі дзяўчынамі, як я. Прыдзе час, калі вам стане цяжка ад самотнага жыцьця. Вы ўсе маладыя. Выходзьце-ж хутчэй замуж. Гэта самае найлепшае, што вы можаце зрабіць...

Гэтую прамову надрукавалі ліверпульскія газэты, а ў працягу тыдня старавата ўжо паненка Бівэн, атрымала 20 пісем ад мужчын, якія хацелі ашчасьлівіць яе жаніцьбаю...

Жарты.

— Мама, не рабі міну да гэтага студэнта, бо ён—звычайны авантурнік; ласы толькі на каханьне, а падаркі даваць ня любіць.

* * *

— Пане адвакаце, хацеў-бы я ўзяць развод з жонкаю.

— Добра. Ці пан мае якія паважныя прычыны? Ашуквае пана?

— Але, ашуквае мяне?

— Як?

— Калі я іду іграць у карты, дык яна лае мяне і гаворыць: „калі ня перастанеш іграць, дык я павешуся". Але-ж не павесілася!... Ці-ж гэта не ашуканства?

ВЕСТКІ З КРАЮ.

Весткі з выстаўкі.

У м. Юрацішках, „нашыя добрыя турботнікі" наладзілі выстаўку гаспадарскай жывёлы. На выстаўцы былі добрыя коні, каровы ды быкі. Камісія некаторым гаспадаром выдавала нагароду грашыма, а аднаму за добрую пару коней дала плуг. У часе выстаўкі хадзіла па вуліцах мясцовая пажарная каманда з песьнямі.

Калі-ж разгледзіць гэтыя справы здаровым розумам, дык здаецца, што замест таго, каб траціць грамадзкія грошы на выплату нагароды тым, якія маюць добрую жывёлу, было-б значна лепш, калі-б выдаць дапамогу таму, хто мае благую жывёліну або ня мае ніякае. І замест таго, каб даваць плуг таму, хто мае двое каней (ён пэўна і бяз таго мае добры плуг), трэба было-б даць плуг таму, хто мае благога коніка і ніякага плуга, (бо ёсьць і гэтакія на Беларусі).

Але-ж у Юрацішках сталася ня гэтак як лепш ці як трэба, а як напісана: „Хто мае шмат таму і яшчэ дасца..."

Гэтае эвангельскае прыслоўе, як відзім, зьдзейсьняецца. **М.**

НАША ПОШТА.

Цыдзік Л. Пробныя нумары газэты пасылаем асабіста Вам і на Ружанку — Пацоўскую гр. гр. Вярцінскаму Ст. і Тарлікоўскаму Я.

Друкі Бел. Сял. Саюзу Вам пасьлалі. Білет выдаём па атрыманьні заяваў. Просьбу Вашую аб пячатках для Гуртка Б. І. Г. і К. перадалі па належнасьці Цэнтральнаму Ураду Бел. Інстытуту Гасп. і Культуры.

Брылевіч І. у в. Носаўка. Газэта колькі выходзіць, дык Вам пасылаецца. № 32 выслалі паўторна.

Белюк Я. Газэту Лісоўскаму пасылаем: няхай прысылае падпіску. Астаткі даўнейшых беларускіх песьняў і байкаў запісвайце і прысылайце нам. Калі-небудзь выкарыстаем. Толькі рабеце запісь слоў акуратна, гэтак як пяецца песьня ці апавядаецца байка.

Балабановіч А. Атрымаць грошы, паложаныя ў расейскія касы перад вайною, пакуль-што нельга.

Ужо некалькі разоў рабіліся падрахункі: колькі грошай паложана ў расейскія касы перад вайною цяперашнімі польскім грамадзянамі. Рабілася гэта дзеля таго, каб патрэбаваць выплаты ад сучаснага ўраду ў Расеі. Але-ж савецкі ўрад выплаціць ня хоча, дык і справа яшчэ ня вырашана. Калі і як вырашыцца ня ведама. Аб гэтым вось і пісалася ў нашай газэце.

Яцкевіч Ул. Просім паведаміць, на якую пошту пасылаць Вам газэту: на Пагарэльцы ці Раготну?

М. Бяздольнік. Верш Ваш не друкуем: ён ня зусім добры. Аднак-жа здольнасьць вяршаваньня Вы маеце. Напішыце яшчэ што-колечы, папрабуйце!... Пішыце карэспандэнцыі.

Усіх падпішчыкаў просім прысылаць належныя за газэту грошы. Хто ня прышлець падпіскі, таму будзе спынена пасылка газэты.

Гаспадарскі аддзел

(*Паводле агранома Люста*).

45. Пасеў лубіну.

Лубін сеюць пераважна на лёгкіх (пясчаных і супясчаных) грунтах; на грунтах балей зьвязных яго сеюць рэдка, большай часткаю толькі ў тых выпадках, калі поле ляжыць далёка ад сялібы, вынікам чаго вазіць на яго гной робіць вялікія труднасьці.

Калі лубін сеюць на зялёнае ўгнаеньне, дык звычайна займаюць ім папарнае поле, пры чым сеюць не раней сярэдзіны ці другой паловы траўня (мая) месяца; часамі сеюць яго першымі днямі чэрвеня месяца: так позна сеюць лубін таму, што маладыя ўсходы яго баяцца замарозкаў.

Чым большая зялёная маса, каторая загорваецца, тым лепш будзе ўгноены грунт, таму на зялёнае ўгнаеньне лубін трэба сеяць як найгусьцей. На дзесяціну яго трэба высяваць пудоў 15, а яшчэ лепш, калі высяваць яго пудоў 18. Некаторыя гаспадары Віленшчыны радзяць высяваць яго пудоў 20 на дзесяціну. Пры рэдкім пасеве на полі могуць астацца пустыя месцы, на якіх вырастае дзікая трава і між іншым, пырнік. Густы пасеў лубіну тым і добры, што ён ня толькі дае вялікую зялёную масу, але яшчэ глушыць дзікія травы і ачышчае ад іх грунт.

Калі лубін сеецца на насеньне, дык на дзесяціну яго сеецца менш: пудоў каля 9—12 на дзесяціну, ды самы пасеў даконваецца як можна раней вясною, дзеля таго, што пры позным пасеве, зярняты яго ня ўсьпяваюць дасьпець.

Нягледзячы на тое, што зярняты лубіну буйныя, іх ня можна заладжываць у грунт глыбока, таму іх пакрываюць бараною. Але пры баранаваньні частка зярнят астаецца на паверхні ральлі, засыхае і не дае ўсходаў. Гэта так сама прычыняецца да таго, што пасевы лубіну на зялёнае ўгнаеньне даконваюцца памагчымасьці гусьцей. Лепш за ўсё лубін сеяць радавою сеялкаю.

46. Загорка Лубіну.

Загорка лубіну, пасеянага на папарным полі на зялёнае ўгнаеньне, часта даконваецца за некалькі дзён да пасеву жыта, але лепш, калі яго загорваюдь за 4 ці нават за 6 тыдняў да пасеву.

Самую загорку даконваюць плугамі. Лепш, калі дзеля гэтага ўжываюцца параконныя плугі. Загорваць лубін трэба няглыбока. Асабліва трэба старацца загорваць яго мялчэй на грунтах зьвязлых. Пры глыбокай загорцы на такіх грунтах ён доўга не перагнівае, вынікам чаго ў такі грунт на значную глыбіню даходзіць мала паветра.

Дзеля таго, што загорваць даўгія сьціблы лубіну, калі яны знаходзяцца ў стаячым палажэньні, няма магчымасьці, дык перад загоркаю, яго ці косяць і потым зграбаюць у барозны, ці прыціскаюць цяжкім валам ці робяць да плуга асобую прыладу, з помаччу якой сьціблы прыгібаюцца да зямлі перад самаю паліцаю (адваротам) плуга і тут-жа закрываюцца зямлёю.

Простая і вельмі выгадная прылада для прыгібаньня сьціблаў лубіну да зямлі ў часе працы плуга, — гэта ланцуг, адзін канец якога прымацаваны да пярэдняе часткі дышла каля рэгулятара, а другі за правую ручку каля паліцы.

Сярэдзіна ланцуга цягаецца па зямлі і, захопліваючы сьціблы лубіну, прыгібае іх да зямлі перад самаю паліцаю. Каб ланцуг не паднімаўся ўверх, а цягнуўся па зямлі ня трэба яго натужваць.

Добра, калі загараны лубін зараз-жа прыціснуць цяжкім валам.

Калі пасьля лубіну сеецца ярына: бульба ці авёс, дык загорваць яго трэба як можна пазьней у восень, каб ён да марозаў ня ўсьпеў перагніць; у праціўным выпадку шмат спажыўных матэрыяў можа быць вымыта дажджамі з грунту. Дзеля гэтага і сеяць яго трэба крыху пазьней звычайнага, каб да часу загоркі ён не перасьпеў; хоць, трэба сказаць, што амаль-што дасьпеўшы лубін таксама вельмі добра ўгнайвае грунт.

У мясцовасьцях з даўжэйшым летам, як у нас калі хочуць угнаіць грунт лубінам пад ярыну, яго сеюць зараз-жа пасьля ўборкі жыта; у гэтых мясцовасьцях ён пасьпявае яшчэ да восені добра разрасьціся. У восень яго загорваюць, а вясною сеюць ярыну: бульбу, авёс.

Некаторыя гаспадары сеюць лубін у жыта (у дажджлівую пагоду); пры такім пасеве ён часта ўдаецца добра; у восень яго загорваюць, а вясною сеюць ярыну.

Адк. Рэдактар: Ал. Каптур. Выдавец: пас. Ф. Ярэміч. Беларуская Друкарня ім. Фр. Скарыны—Вільня, Людвісарская 1.